וְאִי לָא קַבְּלֵיהּ עֲלֵיהּ כֶּאֱלוֹהַּ אלא השתחוה לו לכבוד המלך, הרי לֹא בְּלוּם הוּא ולא חטא במעשהו כלל. אֶלָּא לָאו – ודאי צריך לומר שהשתחוה לו אף שידע שעשאוהו עבודה זרה, אך לא לשם אלוהות השתחוה, אלא מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה – מחמת שאוהב אדם הרוצה בכך או מתיירא ממנו, וסבר שמותר לעשות כן, וזו שגגת מעשה, שידע שעבודה זרה אסורה, אך טעה וסבר שעבודה מאהבת או מיראת אדם מותרת, ומבואר בברייתא שחייב חטאת ככל עובד עבודה זרה בשוגג, וכדברי אביי.

הגמרא דוחה את הראיה לפי רבא: וְרָבָא אָמַר לָךְ, לֹא – אין כוונת הברייתא ש'שגגת מעשה' היינו עובד מאהבה ומיראה וסבר שמותר לעשות כן, שהרי לשיטתי פטור מקרבן באופן זה, אלא 'שגגת מעשה' היינו בְּאוֹמֵר מוּתָּר לעבוד עבודה זרה, שטעה וסבר שאין איסור כזה כלל בתורה.

מקשה הגמרא: הלא הָאוֹמֵר מוּתָּר לעבוד עבודה זרה הֵיינוּ הֶעְלֵם דָּבָר, שהרי נעלם ממנו האיסור לגמרי, ובזה גם חכמים מודים, ולרבא במה נחלקו רבי וחכמים. מתרצת הגמרא: רבא יפרש ששגגת מעשה היינו בְּאוֹמֵר מוּתָּר לְגַמְרֵי, שטעה וסבר שאין כלל איסור, אך הֶעְלֵם דָּבָר אין פירושו שנעלם ממנו האיסור לגמרי, אלא ענינו קִיּוּם מְקֻצָּת האיסור וּבִיטּוּל מְקֻצָּת ממנו, כלומר שהאיסור ידוע לו, אך טעה וסבר שדבר מסוים ממנו מותר, כגון שסובר שאסור רק לזבוח ולקטר לעבודה זרה, אבל להשתחוות לה מותר.

מביאה הגמרא ברייתא, שהמשא ומתן בדברייתא תלוי במחלוקת רבא ואביי זו: תָּנֵי רַבִּי זַבְּדִי בברייתא קַמֵּיהּ [-לפניו] דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְיֵשׁ וְקִיטֵּר וְנִיסֵּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָה לעבודה זרה בְּהֶעְלֵם אֶחָד – בשכחה אחת, כלומר, בשעה שעשה כל עבודות אלו נעלם איסורן ממנו, ולא נזכר בכך עד אחר שגמר את כולן, אֵינוֹ חַיָּיב עליהם אֶלָּא חטאת אֶחָת, כיון שמוזהר על כולן באזהרה אחת, שנאמר (שמות כ ה) 'וְלֹא תָעָבְדֵם', ואין אזהרה נוספת שתחייבו חטאת על כל עבודה בפני עצמה. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, פּוֹק תָּנֵי לְבָרָא – צא ושנה ברייתא זו מחוץ לבית המדרש, כיון שטעות היא, שהרי הועשה כמה עבודות אף בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת.

הגמרא מביאה יישוב בשיטת הברייתא: אָמַר רַבִּי אַבָּא, הָא דְּאָמַר רַבִּי זַבְּאי, שהעושה כמה עבודות לעבודה זרה בהעלם אחד חייב רק חטאת אחת, שנוי במַחֲלוֹקֶת רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי נָתָן גבי הבערה בשבת, דְּתַנְיָא בברייתא, כל המלאכות האסורות בשבת איסורן נלמד מהפסוק (שמות כ י) 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה', ומלאכת הבערה בשבת נתפרש איסורה בפני עצמו, שנאמר (שם לה ג) 'לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת', הֶבְעֲרָה זו שיצאה בתורה מן הכלל, לְלָאו יָצְאָה – יצאה ללמד על עצמה שאין בה עונש מיתה במזיד בהתראה, ועונש כרת במזיד שלא בהתראה, כמו בשאר מלאכות, אלא יש בה רק איסור לאו, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וְרַבִּי נָתָן אוֹמֵר, לְחַיֵּב יָצְאָה – יצאה ללמד שאינה כלולה באיסורן של שאר המלאכות, אלא יש בה איסור חלוק בפני עצמו, ולכך אם עשה הבערה ומלאכה אחרת עמה בשגגה אחת, חייב שתי חטאות, וכשם שהבערה חלוקה משאר מלאכות וחייבים עליה בפני עצמה, כך גם שאר מלאכות חלוקות זו מזו, וחייבים על כל מלאכה בפני עצמה אף בעושה כמה מלאכות בהעלם אחד. ולפי ברייתא זו מפרש רבי אבא, לְמַאן דְּאָמַר – לרבי יוסי הסובר גבי חיובי שבת הַבְעָרָה לְלָאו יָצְאָה, ולא לחלק ולחייב על כל מלאכה בפני עצמה, יש לומר כן גם גבי עבודה זרה, דִּשְׁתַּחֲוָאָה נַמִּי שיצאה ונכתב איסורה בפני עצמו, שנאמר (שמות כ ה) 'לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם', ולא נכללה בשאר עבודות שנאסרו במה שנאמר 'וְלֹא תָעָבְדֵם', לְלָאו יָצְאָה – יצאה ללמד שאסורה רק בלאו, ואינה כשאר העבודות שחייבים עליהם כרת במזיד שלא בהתראה, וחטאת בשוגג, ולא כדי לחלק את העבודות וללמד שיש על כל אחת חיוב בפני עצמה, ולכן אם עשאן בהעלם אחד חייב רק חטאת אחת. וּלְמַאן דְּאָמַר – לרבי נתן הסובר גבי חיובי שבת הַבְעָרָה לְחַלֵּק יָצְאָה – יצאה ללמד שחייב על כל מלאכה ומלאכה, יש לומר כן גם גבי עבודה זרה, דִּשְׁתַּחֲוָאָה נַמִּי שנאמר בה איסור בפני עצמה, לְחַלֵּק יָצְאָה – יצאה ללמד שיש על כל אחת מן העבודות חיוב בפני עצמה, ולכן אף אם עשאן בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת.

שואלת הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, דֵּילְמָא – שמא אף רבי יוסי מודה גבי השתחואה, שיצאה ונכתבה בפני עצמה כדי לחלק בעבודות וללמד שחייב חטאת על כל אחת ואחת, ולא יצאה ללאו כמו הבערה בשבת, שהרי אפשר שעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הָתָם – גבי חיובי שבת הַבְעָרָה לְלָאו יָצְאָה, ולא לחלק ליצאה, אלא משום דְּנָפְקָא לֵיהּ – שכבר למד את חִילּוּק הַמְּלָאכוֹת ממה שנאמר (ויקרא ד ב) 'וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה'. דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נאמר גבי חוטא בשגגה 'וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה', ויש לדרוש מכך, פְּעָמִים שֶׁחַיָּיב חטאת אַחַת עַל כּוּלָּן – על כל העבירות שעשה יחד, כגון במלאכות שבת, שידע שהמלאכות אסורות בשבת, אך שכח ששבת היום, שנחשב לו שגגה אחת, וּפְעָמִים שֶׁחַיָּיב חטאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כגון שידע ששבת היום ושאסור לחלל שבת, אך לא ידע שהמלאכות שעשה הם האסורות בשבת, אלא סבר שרק מלאכות אחרות אסורות, שבכך יש שגגה על כל מלאכה ומלאכה שעשה בפני עצמה. וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, כיצד דרש מפסוק זה שבשגגת מלאכות חייב על כל אחת ואחת, ובשגגת שבת חייב אחת על כולן, דִּכְתִיב בלשון הפסוק 'וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה', וכיון שהכתוב היה יכול לומר אַחַת ואמר מֵאַחַת, וכן לומר הֵנָּה ואמר מֵהֵנָּה, אם כן אותיות 'מ"ם' של שתי התיבות מיותרות, ויש לדורשם לחייב על דברים נוספים כפי שיתבאר, וכן אחת מתיבות אלו מיותרת, שהיה יכול לומר 'ועשה אחת' או 'ועשה מהנה', וממה שסמך תיבות 'אחת מהנה' יש לדרוש שיש אַחַת שֶׁהִיא הֵנָּה, כלומר שחייב על עבירה אחת כמה חטאות, וְיֵשׁ הֵנָּה שֶׁהִיא אַחַת, שחייב על כמה עבירות חטאת אחת, כפי שיתבאר. ואלו החיובים הנדרשים מהפסוק, מתיבת 'אַחַת' למדים לחייב את העושה עבירה שלימה, כגון כותב בשבת בשוגג תיבת 'שְׁמָעוֹן', וכיון שנאמר 'מֵאַחַת' בתוספת מ"ם, יש לדרוש שחייב אף אם עשה מקצת עבירה וכתב תיבת 'שֵׁם' מתוך תיבת 'שְׁמָעוֹן', כלומר שהתכוין לכתוב 'שמעון' וכתב רק תיבת 'שם', והטעם שחייב כיון שתיבה זו נקראת בפני עצמה. וכן ממה שנאמר 'הֵנָּה' למדים לחייב את העושה אָבוֹת מלאכות בשבת, וכיון שנאמר 'מֵהֵנָּה' בתוספת מ"ם, יש לדרוש שחייב אף על תּוֹלָדוֹת, דהיינו מלאכות הדומות לאבות. ומה שלמדים מיתור וסמיכות התיבות 'אחת מהנה' שיש אַחַת שֶׁהִיא הֵנָּה, כלומר שחייבים על עבירה אחת כמה חטאות, היינו בשעשה הרבה מלאכות בשבת, שהיו בִּזְדוֹן שַׁבָּת – בידיעה שהוא יום שבת ושאסור לעשות מלאכות בשבת, וְשִׁגְגוֹת מְלָאכוֹת – ונעלם ממנו שאף מלאכות אלו אסור לעשותן בשבת. ומה שדרשו שיש הֵנָּה שֶׁהִיא אַחַת, כלומר, שעובר כמה עבירות וחייב עליהן חטאת אחת, היינו כשעשאן בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת – בשכחה שהוא יום שבת, וְזִדּוֹן מְלָאכוֹת – ובידיעה שאסור לעשות מלאכות אלו בשבת.

רב יוסף מסיים את הקושיא: כיון שמבואר שרבי יוסי כבר למד את חילוק המלאכות לחייב על כל אחת מפסוק זה, לכך 'הבערה' אינה נצרכת לחלק את המלאכות, אלא יצאה ללאו. אמנם כל זה גבי שבת, אֲבָל הָכָא – בעבודה זרה, דִּלְמָא נָפְקָא לֵיהּ – שלא למד רבי יוסי את חִילּוּק הַמְּלָאכוֹת מֵהֵיכָא אַחֲרִיתִי – ממקום אחר, אם כן בזה אפשר דְּכוּלֵּי עָלְמָא מודים שהִשְׁתַּחֲוָאָה לְחַלֵּק יָצְאָה, שהרי מדה היא בתורה שדבר שיצא מן הכלל, ללמד על הכלל כולו יצא, כל עוד אין למדים דין זה ממקום אחר. ואם כן דברי רבי זכאי אינם שנויים במחלוקת, שהרי אף רבי יוסי אינו סובר כן.

הגמרא מקשה קושיא אחרת על דברי רבי אבא: מדוע סבר רבי אבא שלרבי יוסי הסובר שהשתחואה יצאה ללמד שעוברים עליה בלאו שאין בו כרת, אין לימוד לחלק בחיובי מלאכות של עבודה זרה, הלא חִילּוּק מְלָאכוֹת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נַמִּי תֵּיפּוֹק לֵיהּ – גם ניתן ללמדו

המשך בעמוד לז

כפי שלמדו לעיל לגבי שבת מהפסוק (ויקרא ד ב) 'וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה', שהרי כפי שנתבאר האות 'מ"ם' שנאמרה בכל אחת מתיבות אלו מיותרת, וכן אחת מהתיבות מיותרת, ולכך אף גבי עבודה זרה אפשר לדרוש, שמתיבת 'אַחַת' למדים לחייב על עבודה שלימה כגון זְבִיחָה גמורה, שזבח בהמה ושחט את שני הסימנים שבצווארה לעבודה זרה, וכיון שנאמר 'מֵאַחַת' בתוספת 'מ"ם', יש לדרוש שחייבים אף על מקצת עבודה, כגון שזבח בהמה ונתכוין לשחוט את שני סימניה, ולבסוף שחט רק סִימָן אֶחָד, וכן מתיבת 'הֵנָּה' למדים לחייב רק על הָאֲבוֹת דהיינו עיקר העבודות הנעשות לעבודה זרה, שהן זְיבּוּחַ, קִיטּוּר, נְיסּוּך וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, וכיון שנאמר 'מֵהֵנָּה' בתוספת 'מ"ם' יש לדרוש שחייב אף על הַתּוֹלְדוֹת של אבות אלו, כגון שָׁבַר מַקֵּל לְפָנֶיהָ – לפני העבודה זרה, שזו תולדה של זביחה ששובר בה את מפרקתה של הבהמה. וכן מסמיכות התיבות 'מֵאַחַת מֵהֵנָּה' ומיתור אחת מהן יש לדרוש שיש אַחַת שֶׁהִיא הֵנָּה, כלומר שעבר עבירה אחת וחייב עליה כמה חטאות, והיינו כשנעשו בְּזִדּוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בידיעה שיש איסור עבודה זרה בזביחה, וְשִׁגְגַת עֲבוֹדוֹת – ונעלם ממנו איסורה בשאר העבודות, כגון קיטור וניסוך והשתחואה, וסבר שמותרות, וכן יש הֵנָּה שֶׁהִיא אַחַת, כלומר שעל כמה עבירות חייב רק חטאת אחת, היינו כשנעשו בִּשְׁגָגַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּבְזִדּוֹן עֲבוֹדוֹת, ויתבאר להלן בגמרא. ואם כן קשה, מדוע אמר רבי אבא שלרבי יוסי אין מקור לחילוק עבודות בעבודה זרה כלל, הרי יכול ללמדו מ'מֵאַחַת מֵהֵנָּה' שכאשר ידע שיש איסור עבודה זרה ונעלם ממנו שעבודות אלו אסורות לה, חייב על כל אחת ואחת.

הגמרא מבארת את ההכרח שאין ללמוד מכאן חילוק מלאכות בדעת רבי יוסי לענין עבודה זרה. מבררת הגמרא: הֵאי שִׁגְגַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים – אופן זה של 'שגגת עבודה זרה וזדון עבודות', שרצה המקשה לפרש שנלמד מ'מֵאַחַת מֵהֵנָּה' שיש 'הנה שהיא אחת', הֵיכִי דָּמֵי – כיצד יתכן שתהיה, אִי קָסָבַר – אם ראה בית עבודה זרה וטעה וסבר שבֵּית הַכְּנֶסֶת הוּא וְהִשְׁתַּחֲוָה לוֹ, חֲרֵי לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם, שהרי לא התכוין להשתחוות לעבודה זרה ואף לא לבית סתם, אלא למי ששיכן שמו בית הכנסת, ואינו צריך להביא חטאת על כך. אֶלָּא ודאי מדובר דַּהֲוָא אַנְדְּרְטָא – שראה צלם בדמות המלך, שהיו רגילים לעשותו ולהשתחוות לו לכבוד המלך, וישנם צלמים שאף עובדים אותם כעבודה זרה, ואותו צלם שראהו לא ידע שעבדוהו, וּסְגִיד לֵיהּ – והשתחוה לו. גם על אופן זה קשה, שהרי יש לברר, אִי כַּכְלֵיהּ עָלֵיהּ – אם כשהשתחוה קבלו עליו באלוה, הלא התכוין לעבדו וּמֵזִיד הוּא ולא שוגג, וְאִי לָא כַּכְלֵיהּ עָלֵיהּ באלוה אלא התכוין רק להשתחוות לו לכבוד המלך, הרי לֹא כְּלוּם הוּא ולא חטא במעשהו כלל. אֶלָּא ודאי צריך לומר שהשתחוה לו אף שידע שעשאוהו עבודה זרה, אך לא לשם אלוהות אלא מֵאַהֲבָה וּמוֹרָאָה – מחמת שאהב אדם הרוצה בכך או נתיירא ממנו, וסבר שמותר לעשות כן, שאופן זה אכן יש בו 'שגגת עבודה זרה וזדון עבודות', שהרי ידע שעבודות אלו אסורות לעבודה זרה, אך סבר שלא אסרה התורה אלא עבודה לשם קבלת אלוהותה, אבל מאהבת או מיראת אדם מותר, ולכך אם עשה כמה עבודות באופן זה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת. אמנם גם על ביאור זה קשה, הֲנֵיחָא לְאַבָּיֵי דְּאָמַר שהעובד מאהבה ומיראה בשוגג חַיָּיב חטאת, אֶלָּא לְרָבָא דְּאָמַר שְׁפָטוּר, מַאי אִירְיָא לְמֵימַר – כיצד נבאר מהי שגגת עבודה זרה שחייבים עליה חטאת אחת אף כשעשה כמה עבודות. אֶלָּא ודאי צריך לומר, שמדובר בְּאוֹמֵר שמוּתָּר לעבוד עבודה זרה ולא אסרתה התורה כלל, ובאופן זה שגג גם באיסור וגם בעבודות, וזהו 'הנה שהיא אחת' שחייבים חטאת אחת על כמה עבודות. אך אם נפרש כן יקשה, תִּפְשׁוֹט מזה את הספק דִּבְעָא מִינֵיהּ – ששאל רָבָא מַרְ נַחְמָן, הָעֶלֶם זֶה וָזֶה – שבת ומלאכות בְּיָדוֹ, שלא ידע מה הם המלאכות האסורות בשבת, וגם נעלם ממנו שמלאכות אלו שעושה אסורות בשבת, מַהוּ, האם חייב על כל אחת ואחת כיון ששגג במלאכות, או שחייב רק אחת כיון שלא ידע כלל מה הם המלאכות האסורות בשבת. ואם אכן נפרש את הלימוד מ'מֵאַחַת מֵהֵנָּה', שיש הנה שהיא אחת על עבודה זרה, דהיינו כששכח גם את האיסור וגם את העבודות האסורות מחמתו, שחייב רק חטאת אחת, אם כן באופן זה אף בשבת תִּיפְשׁוֹט דְּאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. ומזה שלא פשטו את ספיקו של רבא בכך, ודאי מוכח שאין לפרש 'הנה שהיא אחת' בשגגת עבודה זרה ושאר עבודות. ואם כן אין למדים כלל את הדרשות מ'מֵאַחַת מֵהֵנָּה' לענין עבודה זרה, ואף לענין 'אחת שהיא הנה' לחייב כמה חטאות על עבירה אחת, אין להעמיד שמדובר בזדון עבודה זרה ושגגת עבודות, ונמצא שאין ללמוד את חילוק העבודות בעבודה זרה מפסוק זה כלל, וכדברי רבי אבא שאין חילוק עבודות לענין חטאת לרבי יוסי כלל.

דוחה הגמרא: הָא – הכרח זה שאם תפרש ש'הנה שהיא אחת' שייך בעבודה זרה, בשגגת עבודה זרה ושגגת עבודות, יפשט ספיקו של רבא לגבי העלם שבת ומלאכות שחייב רק חטאת אחת, לָא קַשְׁיָא, וְאכן תִּפְשׁוֹט ספק זה מכאן, וממילא 'אחת שהיא הנה' יתפרש בזדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות, ונלמד מזה חילוק מלאכות לענין חיוב לשיטת רבי יוסי.

הגמרא מביאה הכרח אחר שאין ללמוד מכאן חילוק מלאכות בעבודה זרה: וּמִי מְצִית מוֹקְמַת לְהָנֵי קְרָאֵי – וכי יכול אתה להעמיד תיבות פסוק זה 'מֵאַחַת' ו'מֵהֵנָּה' בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הרי אי אפשר לומר כן, דְּאִילּוּ הָכָא – שהרי כאן בחוטא בשגגה כְּתִיב בְּכֹהֵן מָשִׁיחַ שמביא פָּר לחטאת (ויקרא ד ג), וּבְנָשִׂיא נאמר שמביא שָׂעִיר (שם ד כג), וּבְיָחִיד נאמר שמביא כִּשְׂבָּה וּשְׂעִירָה (שם ד כח, לב), וְאִילּוּ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים תָּנֵן בברייתא גבי מחלוקת רבי וחכמים באיזו שגגה חייב הכהן המשיח חטאת, וְשָׁוִין רבי וחכמים שֶׁחייב בִּשְׂעִירָה כְּיָחִיד, ואף הנשיא דינו כן, אלא ודאי אין להעמיד פסוק זה כלל בעבודה זרה, ואין ללמוד ממנו חילוק עבודות לענין חיוב חטאות. ומסקנת הגמרא היא, וְתוּ לָא מִידִי – יותר אין לתרץ כלום על קושיא זו, ולכן באמת אין ללמוד חילוק עבודות לענין חטאות מהפסוק האמור.

הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי הברייתא ששנה רבי זכאי: כְּגוֹן אַתָּא – כשבא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה מארץ ישראל לבבל אָמַר,

חָכִי תָּנָא קַמֵּיהּ – כך שנה רבי זכאי בברייתא לפני רבי יוחנן, יש חוֹמֶר בְּשַׁבָּת מִשְּׁאָר מִצְוֹת, ויש חוֹמֶר בִּשְׁאָר מִצְוֹת מִבְּשַׁבָּת, הַחוֹמֶר בְּשַׁבָּת משאר המצוות הוא, שֶׁבאיסורי הַשַּׁבָּת אם עָשָׂה שְׁתַּיִם – שתי מלאכות בְּהֶעְלֵם אֶחָד – בשכחה אחת, כלומר, בשעת עשיית שתיהן סבר שהן מותרות, חַיָּיב חטאת עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר מִצְוֹת, שבהן אם עשה שני איסורים בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת. והחוֹמֶר בִּשְׁאָר מִצְוֹת מאיסורי שבת הוא, שֶׁבְּשְׁאָר המִצְוֹת אם שָׁגַג בְּלֹא מַתְכְּוִין, כלומר, התכוין לעשות דבר אחר ועלה בידו מעשה עבירה, חַיָּיב חטאת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשַׁבָּת, אם התכוין למלאכה זו ועלתה בידו מלאכה אחרת האסורה בשבת, פטור.

הגמרא מבררת כוונת הברייתא ומבארת את קושיית רבי יוחנן עליה: אָמַר מַר – הובא בברייתא, חוֹמֶר בְּשַׁבָּת מבשאר המצוות, שֶׁבאיסורי הַשַּׁבָּת עָשָׂה שְׁתַּיִם כו' בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִילֵימָא – אם נפרש שגבי שבת מדובר דְּעָבַד – שעשה קְצִירָה וּטְחִינָה בשבת בהעלם אחד, וכיון שהן מלאכות חלוקות זו מזו חייב שתים, נמצא דִּכְוָותְהּ – שכעין זה יש לפרש גַּבֵּי שְׁאָר מִצְוֹת, שעשה שתים היינו כגון דְּאָכַל כזית חֵלֶב ורביעית דָּם שהם איסורים חלוקים בהעלם אחד, ואם כן יקשה, שבאופן זה אין חילוק בין שבת לשאר מצוות, שהרי גם הָכָא – בשבת תַּרְתֵּי מִיחַיַּיב – חייב שתים, וְהָכָא – וגם בשאר מצוות תַּרְתֵּי מִיחַיַּיב – חייב שתים, שהרי אלו שני איסורים נפרדים, ואינו יכול להפטר בחטאת אחת. אֶלָּא ודאי תצטרך לפרש, שהדין האמור גַּבֵּי שְׁאָר מִצְוֹת דְּאִינוּ חַיָּיב אֶלָּא אֶחָת הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, דְּאָכַל כזית חֵלֶב ביום אחד וחזר ואכל כזית חֵלֶב ביום שלאחריו, ובין אכילה לאכילה לא נודע לו שיש בכך איסור, שכיון שעשה רק שם אחד של איסור בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת, ואם כן נמצא דִּכְוָותְהּ – שכעין זה גַּבֵּי שַׁבָּת לא מדובר בשעשה קצירה וטחינה, שהרי שתי מלאכות נפרדות הן, ובשני איסורים שונים, אלא דְּעָבַד – שעשה קְצִירָה וּקְצִירָה, כלומר קצר שתי פעמים בהעלם אחד, אך גם אופן זה לא יתיישב, כיון שבכך אין חילוק בין שבת לשאר מצוות, שהרי גם הָכָא – בשאר מצוות חֲדָא מִיחַיַּיב – חייב רק חטאת אחת, וְגם הָכָא – גבי איסורי שבת חֲדָא מִיחַיַּיב – חייב רק חטאת אחת, שהרי עשה מלאכה אחת. ואם כן לא נמצא חומר באיסורי שבת משאר המצוות באופן שעשה שתים בהעלם אחד. וְהֵיינוּ דְּאָמַר לֵיהּ – ובזה מבואר מה שאמר רבי יוחנן לרבי זכאי 'פּוֹק תָּנֵי לְבָרָא' – צא ושנה ברייתא זו מחוץ לבית המדרש, כיון שטעות היא, שהחומרא האמורה ברישא שלה אין במה להעמידה.

שואלת הגמרא: מַאי קוּשְׁיָא – מה הוקשה לרבי יוחנן על ברייתא דרבי זכאי, דִּילְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שאכן הברייתא מדברת גבי איסורי שבת, באופן דְּעָבַד – שעשה קְצִירָה וּטְחִינָה בהעלם אחד, וכיון שהן שתי מלאכות חייב שתים, ומה שאמרה מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר מִצְוֹת, אָתְאן – באה ללמד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים השקולה כנגד כל המצוות (הוריות ח.), שאם עבד לה בשתי עבודות נפרדות, אף שהן כשני שמות נפרדים של איסור אינו חייב אלא אחת, כְּשִׁיטָתוּ דְּרַבִּי אַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי אַמִּי, זִיבַּח וְקִיטֵּר וְנִיסַּךְ לעבודה זרה בְּהֶעְלֵם אֶחָד, שלא נודע לו בינתיים שאסורות, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אֶחָת, כיון שכל עבודות אלו נאסרו בלאו אחד (שמות כ ה) 'וְלֹא תָעֲבְדֵם', ונחשבות מחמת כן לשם עבודה אחת.

משיבה הגמרא: לָא מִיתּוֹקְמָא לֵיהּ – אין להעמיד שהאמור בברייתא זו לגבי שאר מצוות הכוונה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כיון דְּקָתָנֵי – ששנינו בְּסֵיפָא של הברייתא, חוֹמֶר בִּשְׁאָר מִצְוֹת מאיסורי שבת, שֶׁבְּשְׁאָר מִצְוֹת אם שָׁגַג בְּלֹא מַתְכְּוִין חַיָּיב, מה שאין כן באיסורי שבת אם לא התכוין למלאכה שעשה פטור. ואם 'שאר מצוות' הכוונה לעבודה זרה, יקשה על כך, שׁוֹגֵג בְּלֹא מַתְכְּוִין בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים חַיָּיב דָּמֵי – כיצד יתכן אופן שעבד לעבודה זרה בלא שהתכוין לעובדה וחייב על כך. אִי דְּקָכַבַּר – אם מדובר שראה בית עבודה זרה וסבר שֶׁבֵּית הַכְּנֶסֶת הוּא, וְלכן הִשְׁתַּחֲוָה לוֹ, שזה שוגג בלא מתכוין שהרי התכוין להשתחוות לבית הכנסת ולא לעבודה זרה, קשה, חֲרֵי אין בכך חיוב כלל, כיון שסבר שבית הכנסת הוא, וודאי כוונת לִבּוֹ בהשתחואתו לַשָּׁמַיִם, דהיינו למי ששיכין שמו על בית הכנסת, ואין כאן עבירה כלל אף לא בשוגג. אֶלָּא תפרש שמדובר דַּחֲזָא אֲנַדַּרְטָא – שראה צלם בדמות המלך שרגילים לעשותו כדי שכל הרואהו ישתחוה לכבוד המלך, וּסְגִיד לֵיהּ – והשתחוה לו, ולא ידע שצלם זה עשאוהו לעבודה זרה ועובדים אותו בכך, ונמצא שעבד לעבודה זרה בלא שהתכוין לכך. הרי אף באופן זה יש לברר, אִי קַבְּלֵיהּ עֲלֵיהּ – אם מדובר שקיבלו עליו בְּאֱלוֹהַּ ובכך עבד לו, הרי מְזִיד הוּא ולא שוגג, וְאִי לָא קַבְּלֵיהּ עֲלֵיהּ – ואם לא קיבלו עליו באלוה, אלא התכוין להשתחוות לכבוד המלך, הרי לֹא כְּלוּם הִיא – אין שום איסור במעשהו זה, שהרי לא עבדו כלל אלא רק השתחוה לכבוד המלך. אֶלָּא תפרש שמדובר שהשתחוה לו אף שידע שעשאוהו לעבודה זרה, אך לא לשם אלוהות אלא מַאֲהֲבָה וּמִיְּרְאָה של אדם שציוהו לעשות כן, ושגג בכך שסבר שהדבר מותר. הָנְיָא לְאַבַּיֵי דְּאָמַר (לעיל סא.) שהעובד מאהבה ומירא חַיָּיב, כיון שהיא עבודה גמורה, ונמצא שעבד עבודה זרה בלא שהתכוין לכך, אֶלָּא לְרָבָא דְּאָמַר שהעובד מאהבה ומיראה פָּטוּר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – כיצד נבאר דברי הברייתא ששגג בלא מתכוין 'בשאר מצוות' דהיינו בעבודה זרה, חייב. אֶלָּא תרצה לפרש שמדובר בְּאוֹמֵר מוּתָּר – שטעה וסבר שמותר להשתחוות לעבודה זרה ואין איסור על כך בתורה כלל, ולכן אף אם עבד לה באותו זמן כמה עבודות, חייב חטאת אחת על כולם, ואם כן נמצא שאף מה שאמרו בברייתא מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשַׁבָּת, הכוונה שנעלם ממנו איסור שבת לגמרי ועשה כמה מלאכות, ובאופן זה הדין הוא דְּפָטוּר לְגַמְרֵי. אי אפשר לפרש כן, שהרי יקשה על כך, עַד כְּאן לָא בָּעָא מִינֵּיהּ – לא שאל רָבָא מֵרַב נַחְמָן מה הדין כשעשה כמה מלאכות בשבת בְּהֶעְלֵם זֶה וָזֶה – שנעלם ממנו גם איסור שבת, וגם לא ידע שהמלאכות עשעה אסורות, אֶלָּא אִי לְחִיּוּבֵי חֲדָא – אם לחייבו חטאת אחת, אִי לְחִיּוּבֵי תַּרְתֵּי – או לחייבו בשתי חטאות, אולם לומר שפָּטוּר לְגַמְרֵי דְּאָמַר – אין מי שסבר שמותר לעשות מלאכות בשבת, לֵיכָּא לְמַאן דְּאָמַר – שסובר כך. ומכל קושיות אלו מוכח שאין לפרש ש'שאר מצוות' היינו עבודה זרה, ואם כן חזרה קושיית הגמרא הראשונה על הברייתא, כיצד יתכן אופן שבשבת יהיה חייב שתי חטאות ובשאר המצוות חטאת אחת.

מוסיפה הגמרא לשאול: מַאי קוּשְׁיָא – מה הוקשה לרבי יוחנן על ברייתא זו, דִּילְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – שמא אומר לך שהאמור בְּרַיְיתָא של הברייתא שחמורה שבת משאר מצוות, מדובר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כפי שתירצו לעיל, כלומר, 'שאר מצוות' היינו עבודת כוכבים, שבה על שני עבודות אין חייבים אלא חטאת אחת, וְהמבואר בְּסֵיפָא שחמורות שאר המצוות משבת מדובר בִּשְׁאָר המִצְוֹת כפשוטו דהיינו כגון איסור חלב, וְמה שחייבו באיסור חלב על שָׁגַג בְּלֹא מַתְכְּוִין היינו באופן דְּקָכַבַּר רוֹק הוּא וּבְלָעוֹ – שהיה לפניו חלב מומס וסבר שהוא רוק ובלעו, שלא התכוין לאכילה כלל, ומכל מקום חייב חטאת כיון שנהנה מן החלב, ועל הנאה זו שנעשתה בשוגג מביא קרבן, ומה שאמרו בברייתא מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשַׁבָּת דְּפָטוּר באופן זה, היינו כשהיה לפניו עשב מחובר וסבר שהוא תלוש, שֶׁנִּתְכַּוֵּין לְהַנְּתֵּק אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְּחוּבָּר, שלא התכוין למעשה קצירה כלל אלא למעשה הגבהה שאין בה איסור כלל, דווקא באופן זה פָּטוּר, כיון שרק התעסק בדבר ולא התכוין כלל למעשה העבירה, וְכִדְרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר, הַמִּתְעַסֵּק בַּחֲלָבִים וּבָעֲרָיוֹת – באיסורי חלב ובאיסורי ערוה, כלומר, אם בשעה שאכל חלב או בא על הערוה היה מתעסק בדבר אחר, ולא התכוין כלל לעשות את המעשה האסור, חַיָּיב, שֶׁכֵּן בפועל נֶהֱנָה ממעשה העבירה, ולכן נחשב שהתכוין לעשותה, אך הַמִּתְעַסֵּק בדבר בְּשַׁבָּת ונמצא שעשה בו מלאכה האסורה שלא במתכוין, פָּטוּר, כיון שרק מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אֲסָרָהּ תּוֹרָה בשבת, דהיינו שחשב והתכוין לעשות את המלאכה, אך המתעסק לא חשב

המשך בעמוד ע

לעשות את המלאכה. ונמצא שבין הרישא ובין הסיפא של ברייתא דרבי זכאי מיושבת ולא קשה עליה כלום.

משיבה הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן** סבר שהברייתא ששנה רבי זכאי טעות היא, משום שלא הסתבר לו להעמיד את הברייתא כפי שנתבאר, שהרישא עוסקת בעבודה זרה והסיפא בשאר מצוות כגון איסור חלב, **וְלַטַּעֲמֵיהּ** – לשיטתו הלך, **דְּלָא מוֹקִים מַתְנִיתָא** – שאינו מעמיד ברייתא, שיתפרש **הֲרֵישָׁא** שלה **בְּחַד טַעֲמָא** – בטעם אחד, **וְסֵיפָא בְּחַד טַעֲמָא** – והסיפא בטעם אחר, משום שהסתבר לו שרישא וסיפא של משנה או ברייתא נשנו באופן אחד ובשיטת תנא אחד, כפי שמצינו **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** (ב"מ מא.), **מַאן דְּמַתְנֵי לְהּ** – מי שיבאר לי את כל דיני המשנה (שם מ:) בענין מפקיד **חָבִית** אצל חבירו וכו', **אֵלִיבָּא דְּחַד תָּנָא** – בשיטת תנא אחד, בשכר זאת **מוֹבִילָנָא מָאנֵיהּ בַּתְרֵיהּ** – אוליך את בגדיו אחריו **לְבֵי מַסּוּתָא** – לבית המרחץ, כלומר אודה לו שגדול הוא ממני בתורה, וראוי הוא שאשמש אותו כגדול המשמש את רבו.

הגמרא מבארת את דברי רבי אמי המובאים לעיל גבי העושה כמה עבודות לעבודה זרה בהעלם אחד: **גּוּפָא** – נשוב לדברי רבי אמי שהובאו לעיל ונבארם,